

ДА СТАРЫХ МАГІЛ

Трапіць у гісторыю і ў гісторыі застацца — гэта, як вы разумееце, рэчы розныя. Але згадзіцеся, смеху варты той падарожнік, які не прагне трапіць у гісторыю як чыстай вады авантуру, выпраўляючыся наведваць тых, хто застаўся ў гісторыі як спісе слаўных і не вельмі падзей, іх прычын, наступстваў і ацэнак.

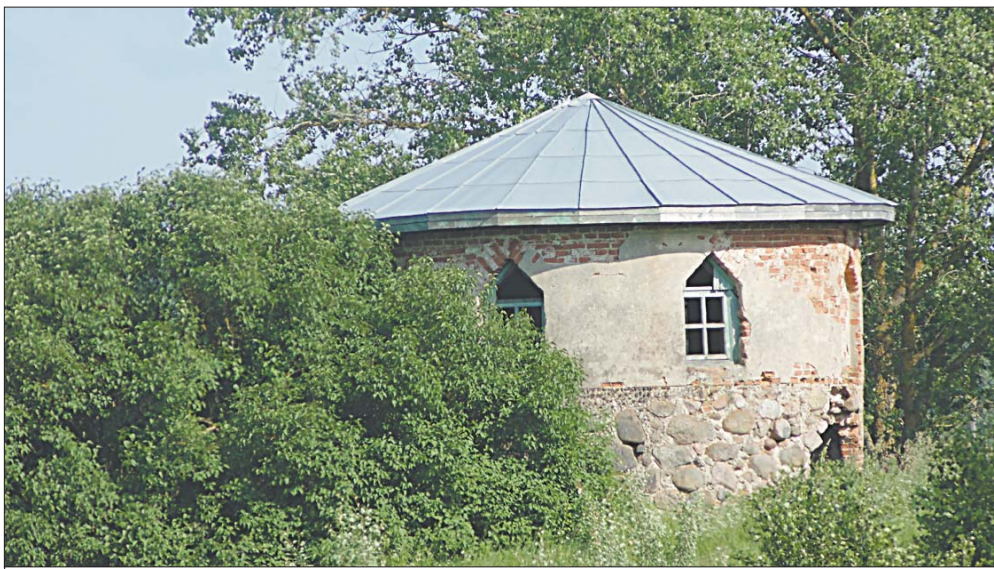
І вось яшчэ што. Выпраўляючыся ў падарожжа да тых, хто застаўся ў гісторыі, мы звычайна едзем да іх, як навечна жывых. І значна радзей наведваем іх магілы.

Калі па аздобленай безліччю сучасных невялікіх палацаў і парачкай маляўнічых вадаёмаў «бетонцы», што злучае Рубяжэвічы з Дзяржынскам, адехаць ад апошняга ў бок першага на літаральна васьмі кіламетраў (ад першага ў бок апошняга будзе дванаццаць, калі вы едзеце «не ў той бок») і спыніцца ля ўказальніка, які якраз такі кіламетраж і канстатуе, то... Можна трапіць на выцягнуты ўздоўж дарогі ўзгорак, парослы з аднаго боку бэзам, з другога — маладымі стройнымі бярозкамі. Прыкметны ён не толькі тым, што ля ўзвешанай на ім каплічка-ратонды — «помніка стылізатарскай архітэктуры з элементамі неаготыкі» — фатаграфавалася, седзячы ў траве, Уладзімір Караткевіч. Тут, на ўзгорку, стаяла калісці царква. Пабудавана яна была даўно, яшчэ ў 1756-м, на сродкі пані Анэлі. Апошняя, нарадзіўшыся Анжэлікай Мянчынскай, спачатку пабралася шлюбам з самым злосным з усіх Радзівілаў Еранімам Фларыянам. А калі аўдавала і зноўку пашлюбавалася, то ператварылася ў княгіню Варанецкую, якой былі дзевяр, Міхал Казімір Радзівіл Рыбанька, даверыў кіраванне Койданаўскім графствам. Кіравала пані Анэля не вельмі, але не пра тое размова. Царква, збудаваная на яе сродкі, называлася Рудзіцкай — ад назвы блізкай вёскі. Асвечана была як Праабражэнская. «Будынкам драўляная, на каменным фундаменце, з адасобленай звоніцай», — пішацца ў дакументах. Вы будзеце стаяць перад гэтым узгоркам, успамінаючы гэтыя словы, і быццам бачыць гэтую царкву на свае вочы. Бо такі чароўны той узгорак.

Яшчэ літаральна летась тут ляжаў, «дагары нагамі» перакулены і напалову ў зямлю ўрослы, пашкодваны часам і кулямі чорны помнік. «Прохожий, помни о кончине своей, помолись о душе моей», — чыталі на яго паверхні цікаўныя і зацікаўленыя, ускараскаўшыся на ўзгорак, хутчэй, дзеля таго, каб зірнуць на каплічку — фамільны склеп паноў Дыбоўскіх, чым на гэты няшчасны помнік. Другі надпіс на ім амаль не чытаўся. Хіба што мясцовыя жыхары, памятаючы тэкст яшчэ з дзяцінства і з часу, калі ён не быў так моцна пашкодваны, маглі працягваюць яго на памяць: «Вот он лежит, отец наш милый, но он не наш уже, увы. Умolk язык его унылый, уста сомкнулись для молвы. Но наше сердце помнит, знает, что наши души его спасают. Привет из гроба вам, друзья, привет тебе, семья моя». Узор эпітафіі пачатку ХХ стагоддзя, калі смерць яшчэ лічылася часткай жыцця, яе веліччым, высакародным фіналам.

Помнік айцу Уладзіміру Квяткоўскаму. Раней і цяпер.

Капліца-пахавальня Дыбоўскіх.

Рамантыкам

Наўрад ці вы знойдзеце ў бэзавых зарасцях хаця б адзін экзэмпляр *Lycopus maculifemoratus Dybowskii*, жука-алея. Гэты самы вялікі ў беларускай фаўне жук жыве ў вялікіх дубровах. Але зьярніце ўвагу на частку відавочна імя: Луканус макуліфемаратус Дыбоўскага. Маецца на ўвазе доктар Бенедыкт, вядомы навуковец мінулага, даследчык флоры і фаўны нашай і іншых зямель. Тыя Дыбоўскія, пра якіх ідзе тут размова, і доктар Бенедыкт, як і яго брат Уладзіслаў, таксама батанік, заолаг і палеантолаг, — людзі з аднаго роду. Магілу Уладзіслава можна знайсці на Навагрудчыне, каля Любчы. Мы, памятаю, выпраўляліся на яе пошукі разам з Міхаілам Карповічам, вядомым у Любчы краязнаўцам і вельмі нераўнадушным да падарожнікаў чалавекам.

Помнік гэты быў усталяваны на магіле айца Уладзіміра Елісеевіча Квяткоўскага — настаяцеля Рудзіцкай царквы, памёрлага ў 1908-м. Вядома нават, дзе і кім ён быў выраблены. «И.Мехедко. Мінск губ. Сторожевская ул. д. 64», — выбіта на баку помніка.

Апошні надпіс стаў заўважным летась, калі перакулены і ўрослы ў зямлю помнік паднялі і адрэстаўравалі. Тады ж адкрыліся вачам выкананыя з таго ж каменю крыж і біблія, «пакладзеныя» на вяршыню помніка. Цяпер на ўзгорку, дзе была царква, стаіць самы сапраўдны алтар, перад якім можна маліцца, просячы аб заступніцтве і дапамозе. Помнік праляжаў перакуленым больш за сем дзясяткаў гадоў, магіла некалі была разрабавана. Цяпер сюды прыносяць кветкі. І я не дарэмна пісала ў самым пачатку, наколькі вярта падарожнікам прагнуць трапляць у авантурныя гісторыі, асабліва звязаныя з могілкамі і крыжамі: надмагілле святара адноўлена з нашай «падарожнай» ініцыятывы

Помнік айцу Уладзіміру Квяткоўскаму. Раней і цяпер.

пад уздзеяннем здабытай у архіве інфармацыі на сродкі жыхароў вакольных вёсак.

А інфармацыя сапраўды ўражвала. Найперш — нечаканай дакладнасцю. Калі вы падарожнічаеце не толькі дзеля цікаўнасці, але і для таго, каб рабіць свету добрыя справы, выпраўляючыся паміж вандроўкамі ў архівы. Вось што нам далі там кліравыя ведамасці.

Уладзімір Елісеевіч Квяткоўскі нарадзіўся ў сяле Морач Слуцкага павета ў сямі святара ў 1849-м. Скончыў Мінскую духоўную семінарыю з атэстатам другога разраду. Спачатку настаўнічаў, выкладаў Закон Божы. Святаром пачаў служыць з 1874-га. Рудзіцкая царква, у якую ён быў пераведзены ў 1876 годзе, стала яго пятым і апошнім месцам службы. Тут айцец Уладзімір разам з мясцовым панам, Антоніем Яленскім (мужам Сабіны з тых самых Дыбоўскіх, капліца якіх стаіць побач), будаваў і адкрываў царкоўна-прыходскую школу. Тут недалёка і жыў — з жонкай Марыяй Міхаілаўнай, трыма сынамі і дзвюма дачкамі. Назначаны быў благачынным, за што аднойчы, у 1902-м, указам Кансісторыі за нумарам 4886 «в награду прослужения с особенным усердием двенадцати лет сряду всемиростивейше сопричислен к императорскому ордену Святой Анны третьей степени».

Вось яно як.

Магіла айца Уладзіміра тут не адзіная. У бэзавых зарасцях за капліцай таксама трапляюцца помнікі. Перакуленыя і без надпісаў. Магілы ў большасці разрытыя, пра што сведчаць прамавугольныя ямы. Узгорак з капліцай Дыбоўскіх — любімае месца «паломніцтва» чорных капальнікаў. Магчыма, менавіта для гэтых «герояў» нашага часу больш за сто гадоў таму на чорным помніку з крыжам і Бібліяй было напісана: «Прохожий, помни о кончине своей...»

Падарожнічала Святлана ДЗЯНІСАВА.

Паслядоўнікам

Уваход у капліцу Дыбоўскіх апошнім часам забіты дошкамі. З аднаго боку, добра: мени смецця і розных спакусаў. З другога — шкада: няма магчымасці прасякнута тямніцамі, якія капліца дагэтуль хавае. Нішы ў ёй, як вы здагадваецеся, таксама разбураны. Але палічыць іх можна: пахаванняў было васьмі. Цяпер ужо невядома, хто дакладна знайшоў свой апошні прытулак там. Але вядома, што ў спісе землеўладальнікаў Мінскай губерні (крыніца — «Издание Минского губ. стат. комитета») пад прозвішчам Дыбоўскіх значацца: Сабіна (імя па бацьку Леапольдаўна, у дужках Яленская), Эмілія, таксама Леапольдаўна, Канстанцін, па бацьку зноў жа Леапольдавіч, як і ўсе астатнія, а менавіта — Фабіян, Юзэф, Юстын і Ян. Вы падлічылі іх колькасць? Сем чалавек, ці не так. Ну, а васьмі — сам Леапольд. Але гэта так, здагадка...

А калі спусціцца з узгорка на процілеглы ад «бетонкі» бок, на поле, можна, стоячы на ім, заўважыць падазрона роўную, ідэальна круглай формы пляцоўку дыяметрам не менш як добрая арэна. Што б гэта магло быць?..

ДАЛЁКА І БЛІЗКА

Калі 29 лістапада апыняцеся ў Анталіі, ведайце, што там адбываецца: міжнародны кінафэст «Залаты апельсін» пачынаецца якраз у гэты дзень. Гісторыя ў яго слаўная — пачатак вядзе ад 1964-га. Як вядома, кінафэст — мерапрыемства не толькі культурнае, але і свецкае. Таму не толькі прафесіяналам ад кіно там так цікава...

Кірмашы Сен-Нікаля, правобара французскага Дзеда Мароза, пачынаюцца ў Францыі! Самы старадаўні — з 1570 года — ладзіцца ў Страсбург. Вам абавязкова трэба будзе пакаштаваць там гарачага віна і мяккіх пернікаў. І першае, і другі — з пахамі сапраўднага свята, без якога ніяк нельга трапіць у новы год жыцця. Самыя незвычайныя калядныя кірмашы ладзяцца ў Кельне. Шмат дзівосаў можна ўбачыць, у шмат якіх забаўках паўдзельнічаць, шмат новага пачуць, калі да 26 снежня трапіць на набярэжную ля мясцовага музэя шакаладу.

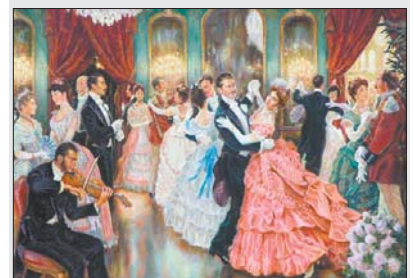

Фэстываль стваральнікаў радавых маенткаў — гэта і сур'ёзнае мерапрыемства статусу «канферэнцыя», і проста забаўляльны марафон: з кірмашом і танцамі, гульнямі, карагодамі і канцэртамі. 28 лістапада ў Івянецкім доме культуры. Пачатак апоўдні.

Самы час ужо выпраўляцца ў госці да Зюзі. Знакамітая сядзіба нашых міфаў у Пастаўскім раёне запрашае ў музей абярэгаў, да магічнага дрэва, калодзежа з чудамі, у карчму, дзе і чарка, і скварка, і гарбата з мядовымі пернікамі, і да рознай іншай так патрэбнай нам зімою незвычайнасці.

Вялікі баль у палацы Радзівілаў у Нясвіжы працягнецца да канца студзеня! Прыватныя калекцыянеры дэманструюць тут, у Вялікай звеставанчай зале, унікальныя рэчы, звязаныя з шыкоўным дзействам — балем. Вы ўбачыце, напрыклад, сукенку Марыі Валерыі Габсбург, якую стварыў для яе куцюр'е XIX стагоддзя барон Крыстаф фон Дрэкал, або вясельны карсаж ад Чарльза Фрэдэрыка Ворта (цікава, на кім ён служыў сваю службу?), або яшчэ шмат чаго іншага. Ведаеце, што такое партрэзор, бюск, фіжма, аграфія? Там даведаецеся...

Што бывае

НАЗІРАННІ

Якой бы ўтульнай ні была сядзіба, з якой бы гістарычнай дакладнасцю ні была яна адноўлена і музеефікавана, а вока падарожніка, асабліва ўжо трохі «замыленае», няменна ўдзячнае іншаму: не гэтай гістарычнай дакладнасці, не рарытэтным рэчам кштальту нейкага там звышарыгінальнага пісьмовага ці туалетнага прыбора, а... Смяяцца будзеце — часам так прывабліваюць кветкі на падаконніках, што астатняе быццам перастае існаваць. Не трэба тут чытаць між радкоў, што экспанаты, маўляў, нецікавыя. Проста трэба аддаць належную ўвагу тым людзям, якія ўмеюць так дамовіцца з пурпурным дрэвападобным зоніумам ці, скажам, плектрантусам Эртэндаля, што тыя выглядаюць як расліны, якія дакладна бачылі Тадэвуша Касцюшку ці Адама Міцкевіча — настолькі раскідзистыя іх сцябліны і настолькі зайздросная іх «шавялюра». Сядзібная флора мінулых стагоддзяў — чым не тэма для сур'эзнага даследавання? І ці не самая дакладная крыніца для ўзнаўлення інфармацыі — палотны тагачасных мастакоў. Паглядзіце, як выглядае ампельны *Senecio rowleyanus* на карціне Івана Хруцкага «У пакоі». Між іншым, 1854 год.